

Марија Н. Вујовић¹

Агенција за подучавање страних језика „Логос”

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА СОМАТСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА КОМПОНЕНТОМ „ОКО” У ИТАЛИЈАНСКОМ, ШПАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (СЕМАНТИЧКО ПОЉЕ ПАЖЊА/ОПРЕЗ)

У раду се бавимо контрастивном анализом соматизама са компонентом „око” у италијанском, шпанском и српском језику. С обзиром на чињеницу да је лексема „око” једна од најпродуктивнијих компонената соматизама, анализу смо фокусирали искључиво на једно семантичко поље: пажња/опрез. Циљ истраживања јесте одредити контрастивне истости, сличности и разлике на међујезичком плану. Иницијална хипотеза је да ће два типолошки блиска језика (италијански и шпански) делити више заједничких фразеолошких карактеристика у односу на генетски несродан језик (српски). У циљу доказивања хипотезе из одговарајућих речника ексцерпиран је корпус од 120 соматизама, а затим је методом интерлингвалне контрастивне анализе за неке од њих утврђен тип еквиваленције. Полазни језик је италијански, а циљни језици су шпански и српски. Резултати контрастирања показују да генетски сродни језици деле више заједничких фразеолошких карактеристика, када је реч о апсолутној међујезичкој еквиваленцији. С друге стране, соматска фразеологија, због универзалности телесног искуства, открива подударности и између језика који не припадају истој језичкој породици, и указује на то да различити народи на сличан начин концептуализују свет који их окружује.

Кључне речи: око, пажња/опрез, фразеологизам, соматизам, контрастивна анализа, контрастивна фразеологија, еквиваленција, италијански, шпански, српски

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Контрастивна анализа, уз теорију превођења и анализу грешака, спада међу три уже гране контрастивне лингвистике и дефинише се као језичка дисциплина путем које се систематски упоређују матерњи језик и циљни језик ученика на свим нивоима њихових структура како би се утврдиле разлике и сличности између њих, с циљем да се предвиде области потешкоћа са којима се суочава ученик током учења новог језика и избегну грешке настале услед интерференције. Посебна грана контрастивне анализе јесте контрастивна фразеологија – дисциплина која се бави проучавањем сличности и разлика у фразеолошким системима језика који се анализирају.

¹ profditalianol2@gmail.com

Основна јединица фразеолошког система је фразеологизам (фразем, фразеолошка јединица или идиом). Представља вишекомпонентну устаљену конструкцију која функционише као реченични елемент и чији јединствени смисао, познат језичкој заједници, није збир значења њених компоненти (Касарес 1992: 170), а коју карактеришу идиоматичност, варијабилност, експресивност и репродуктивност. Наведена дефиниција којом смо се руководили приликом одабира анализираних фразеолошких јединица односи се на фраземе у ужем смислу, тако да су паремије као једна од врста фразеолошких јединица у ширем смислу остале ван фокуса нашег истраживања.

Фраземи који као један од конституената имају реч која означава део тела, орган или телесну течност називају се соматизми или соматски фразеологизми (Мршевић-Радовић 1987: 30; Корпас Пастор 1996: 117; Мељадо Бланко 2002: 653) творе неку врсту фразеолошког микросистема и сматрају се универзалним антропоцентричним феноменом, присутним у свим природним језицима. Велики број фразеолошких јединица у свој састав укључује неки соматизам сасвим извесно зато што је тело одувек имало фундаменталну улогу у свакодневном животу људи, али и због симболичке вредности која га карактерише. Међу органима, један од најпродуктивнијих јесте „око“, чуло кроз које се перципира скоро 90% ствари које нас окружују. Фразеолошка грађа посматраних језика (италијанског, шпанског и српског) обилује овом врстом јединица.

Један од основних циљева компаративно-контрастивних студија у области фразеологије јесте откривање параметара који би омогућили да се установе различити степени подударности на текстуалном нивоу. У том смислу еквиваленција је један од кључних појмова у контрастивном проучавању фразеолошких јединица. Постоје три основна типа међујезичке еквиваленције: апсолутна, парцијална и нулта еквиваленција. Апсолутна еквиваленција имплицира одсуство разлика између фразема полазног и циљног језика на свим нивоима. Апсолутно еквивалентне фразеолошке јединице деле исту метафоричну основу, идентичне су у свом денотативном и конотативном значењу (експресивно, емоционално и стилско), имају идентичну синтаксичку и лексичку структуру, имају иста дијасистемска ограничења, дистрибуцију и учесталост употребе (Тривић 2013: 72)². Парцијална еквиваленција остварује се када између фразеолошких јединица анализираних језика постоје незнатна одступања. Обично подразумева постојање семантичког идентитета међу контрастираним фразеологизмима, али међу саставним елементима фразема постоји формална лексичка, морфолошка или синтак-

2 Према апсолутна еквиваленција подразумева непостојање разлика између контрастираних фразема на свим нивоима, у овом раду ће бити толерисана минимална одступања која не нарушавају устаљеност фразеолошке структуре, нити угрожавају њено значење или идиоматичност (нпр. употреба/изостављање члана, употреба одређеног члана уместо неодређеног и обрнуто, будући да категорија члана не постоји у српском језику, или разлике у редоследу конституената, нпр. место прилога у односу на глагол, које се иначе разликује у разматраним језицима).

сичка дивергенција. Нулта еквиваленција настаје када у фразеолошком инвентару анализираних језика фразеолошки израз нема одговарајући еквивалент, дакле, ради се о случајевима тоталне међујезичке асиметрије. Постоји и тзв. привидна еквиваленција или лажни пријатељи. Реч је о постојању структурне и лексичке подударности, тј. формалне сличности између фразеолошких јединица, али се разлика јавља на семантичком плану, односно у значењу.

Контрастирање соматских фразеологизама у тројезичном контексту није била честа тема научних радова у српској академској заједници. Досадашња истраживања спровођена су углавном у оквиру двају језика (нпр. докторске дисертације А. Тривић и Г. Ристић, на лингвистичком плану шпански – српски, односно немачки – српски). Стога би један од циљева рада био да дамо допринос актуелним вишејезичким лингвокултуролошким студијама, с обзиром на одсуство радова који контрастирају фразеолошке јединице са соматском компонентом, посебно у три разматрана језика.

КОРПУС И МЕТОД

Корпус је састављен од 120 фразема са компонентом „око”, 38 италијанских, 48 шпанских и 34 српска. Фраземи су ексцерпирани из општих и фразеолошких једнојезичних, двојезичних и тројезичних речника, побројаних у литератури на крају рада. Поред тога, важан извор представљали су текстови из дневних и недељних новина, као и електронски извори, што је омогућило да се анализи подвргне што већи број соматизама. Из бројних соматских фразеологизама који садрже компоненту „око” издвојени су и анализирани они којима се изражава пажња/опрез. Полазни језик био је италијански, а циљни шпански и српски.

Како је циљ истраживања био установити контрастивне истости, сличности и разлике на интерлингвалном нивоу, применом методе контрастивне анализе одређен је тип еквиваленције између фразема (22 италијанских, 19 шпанских и 17 српских) према формалним и семантичким критеријумима. Варијантни облици анализираних фразема нису контрастирани. У ову сврху примењен је шестоделни модел (Мразовић, Приморац 1964–65, наведено код Ристић 2013: 29–30; Зафировић 2014: 135; Николић 2021: 187) који разликује наредне типове еквиваленције: 1) потпуна (апсолутна, тотална) еквиваленција – АЕ (подударање контрастираних фразема на свим нивоима: лексичком, морфосинтаксичком и семантичком); 2) парцијална еквиваленција са морфосинтаксичким разликама – ПЕМР (подударање контрастираних фразема на лексичком и семантичком нивоу, а одступање на морфосинтаксичком); 3) парцијална еквиваленција са лексичким разликама – ПЕЛР (подударање контрастираних фразема на морфосинтаксичком и семантичком нивоу, а непклапање на лексичком); 4) парцијална

еквиваленција са морфосинтаксичким и лексичким разликама – ПЕМЛР (подударање контрастираних фразема на семантичком нивоу, а непоклапање на морфосинтаксичком и лексичком); 5) нулта еквиваленција – НЕ (непостојање одговарајућег фразеолошког еквивалента у циљном језику); 6) лажни пријатељи – ЛП (подударање контрастираних фразема на свим нивоима: структурном, формалном и лексичком, осим у семантици). Корпус није био подвргнут концептуалној анализи³.

АНАЛИЗА КОРПУСА

Очи се сматрају једним од најкомплекснијих човекових органа састављеним од око два милиона делова, а од пет људских чула вид је најзначајнији јер 87% информација које прима људски мозак долазе преко очију, 9% преко ушију, а свега 4% преко осталих чула (Паезе 1988: 91). Дакле, човек преко вида добија највећи број информација из спољног света. „Око” је захваљујући својој примарној, физиолошкој функцији добило архетипско значење у култури свих народа, па је готово универзално симбол опажања и интелектуалне перцепције (Шеваље и Гербран 2018: 1936). Стога не изненађује што се ова лексема, као компонента соматских фразеологизама, користи посебно за упућивање на „пажњу” и „опрез”, тј. на стање приправности и изузетне будности које подразумева надзор, мотрење и контролу.

итал. **a occhi (ben) aperti** ('(добро) отворених очију') – са пажњом, свесно, са опрезом, помало неповерљиво, трезвеног ума;

шп. **con los ojos (bien) abiertos** ('са (добро) отвореним очима') – веома опрезно, надзирући изблиза, врло пажљиво;

срп. **(широм) отворених очију** – врло пажљиво, опрезно, помно, промишљено.

Фразеолошке јединице италијанског и српског језика на интерлингвалном плану граде однос апсолутне еквиваленције. Шпански фразем у односу на њих приказује парцијалну еквиваленцију са морфосинтаксичким разликама. У сва три језика израз се обично користи уз глаголе, а не самостално. Упркос минималној варијацији у формалној структури, код три фразема препознатљива је иста слика са истом конотативном вредношћу коју имају у основи. Путем чула вида перципира се највећа количина информација које добијамо из нашег окружења,

3 У раду су коришћене следеће типографске конвенције: скраћеница *итал.* уводи фразем на италијанском, *шп.* на шпанском и *срп.* на српском језику. Фраземи су подебљани ради бољег истицања у тексту. У загради, између једноструких наводника, дат је дослован превод фразема са италијанског и шпанског на српски. У наставку је наведено значење које се путем фразема лексикализује, према дефиницијама преузетим из консултованих речника. У заградама су дате и варијанте фразема.

зато је очи потребно отворити (боље или шире) како би се избегле непредвиђене ситуације или непријатна изненађења.

итал. **appena giri l'occhio** ('чим скренеш око') – чим се на тренутак прекине директан надзор;

шп. /

срп. **чим скренеш поглед** – чим се на тренутак одврати пажња или изгуби нешто из вида.

Фраземи италијанског и српског језика могу се окарактерисати као парцијални еквиваленти са лексичким разликама. У српском фразеологизму извршена је супституција соматизма „око” семантички блиском лексемом „поглед”, али је задржана истоветна формална структура и аналогна семантичка вредност (будући да лексеме, премда различите, припадају истом семантичком пољу). Шпански фразеолошки инвентар не нуди адекватан преводни кореспондент. Исти смисао могао би се остварити употребом израза **a poco que te descuides** ('чим на тренутак скренеш пажњу'), који се не може сврстати у фраземе, а још мање у соматизме. У италијанском језику у употреби је и фразеолошка јединица **appena si volta l'occhio** ('чим се окрене око'), која на унутарјезичком плану представља потпуни семантички еквивалент горенаведеном италијанском идиому.

итал. **aprire (bene) gli occhi** ('отворити (добро) очи') – бити крајње опрезан, пажљив;

шп. **abrir (bien) los ojos** ('отворити (добро) очи') – помно пазити, бити обазрив, понашати се изузетно опрезно;

срп. **(добро) отворити очи** – обратити нарочиту пажњу, посебно пазити.

На интерлингвалном плану фразеолошке јединице трију језика аналогне су и граде однос апсолутне еквиваленције. Проналазимо и исту слику у основи: очи је потребно добро отворити да би се обратила додатна пажња и избегла превара или непријатност. Фраземи се могу сврстати у групу тзв. амбивалентних фразеолошких јединица. Реч је о хомонимним фраземима који имају два значења: једно, дословно или компонентно, и друго, пренесено, идиоматско или фигуративно, као нпр.: *заћворити очи*, *исћлазити језик*, *оћрати руке* (Гарсија-Пахе Санћес 2008: 389–390).

итал. **avere gli occhi di Argo** ('имати Аргусове очи') – бити изузетно опрезан, не дозволити да ишта промакне, имати очи које све виде;

шп. **tener los ojos de Argos** ('имати Аргусове очи') – бити посебно опрезан, будан, не пропустити ништа;

срп. **имати Аргусове очи** – имати оштро, пажљиво и будно око коме ништа не може промаћи.

Фраземе трију језика карактерише однос апсолутне формалне и семантичке еквиваленције. Разлог томе треба тражити у чињеници да наведени фраземи представљају интерфразеологизме, или културне европеизме (Корпас Пастор 2003: 250, 279). Реч је о фразеолошким јединицама које се у истом или веома сличном облику употребљавају у многим европским језицима, при чему имају исто или врло блиско значење, а могу имати и заједничко порекло, извор и мотивацију (Финк-Арсовски 2016: 80). У овом случају, идиом потиче из мита о Аргусу⁴. Са прагматичког аспекта фраземи трију језика деле и иста дијафреквенцијска обележја, односно спадају у нискофреквентне идиоме.

итал. **avere gli occhi dietro la testa** ('имати очи иза главе') – добро пазити, бити нарочито опрезан;

шп. **tener ojos en la nuca** ('имати очи на потиљку') – бити увек на опрезу, будно пазити;

срп. **имати очи на леђима** – бити опрезан, пажљив или будан.

Фразеолошке јединице посматраних језика успостављају однос парцијалне еквиваленције са лексичким разликама. На морфосинтаксичком нивоу примећује се структурна истост, формално блиски изрази остварују аналогно значење, а разликују се у употреби лексема (глава/потиљак/леђа). Фраземима, у случају када се преко њих лексикализује феномен опреза, најчешће претходе глаголи *морати*, *шребаши*. У сва три језика фразеологизми су вишезначни, и поред упућивања на опрез и пажњу, имају и значење: „[С]ве видети, не пропуштати нити један детаљ, видети оно што други не виде, ништа не промицати некеме, бити изузетан посматрач”. Дакле, на интерлингвалном нивоу, између фразеолошких јединица присутна је потпуна симетрија у полисемији.

У шпанском језику постоје фразеологизми који на интралингвалном плану представљају семантичке кореспонденте горенаведеном: коловизијално маркиран **tener ojos en el cogote** ('имати очи на потиљку'), или мање фреквентан **tener ojos en la espalda** ('имати очи на леђима'). У српском језику синонимно се употребљавају и идиоми: **имати очи на потиљку**, **имати очи око главе** и **имати очи на врх главе**, с тим што последњи може денотирати и радозналу особу.

Заједничка за три језика јесте слика која је у семантичком талогу фразеологизама: без обзира на место где су очи лоциране, све варијанте фразема односе се на задњи део тела, супротно од природног положаја очију. Као да очи на лицу нису довољне, већ је потребно имати их и

4 Према грчкој митологији, овај див имао је мноштво очију по читавом телу, од којих је половина увек била отворена, тако да никад није спавао и стога је представљао одличног стражара. Љубоморна богиња Хера га је задужила да чува Ију, Зевсову љубавницу, претходно претворену у краву. По Зевсовој наредби, бог Хермес је убио Аргуса. Хера је пренела његове очи на перје пауна, како би га овековечила. Иако постоји више верзија мита о Аргусу у којима се чита о различитом броју очију које је поседовало ово митолошко биће, извесно је да је ова прича послужила као основа за настанак других фразема путем којих се лексикализује феномен пажње/опреза: имати четворо, стотину, хиљаду, много очију.

пoзaди, кaкo сe нe би нштa прoпустилo, oднoснo кaкo би oпрeз биo зaгaрaнтoвaн (Пaскуaл Лoпeс 2006). Дaклe, пoштo сe oчи нaлaзe нa прeдњeм дeлу тeлa, a oчимa oпaжaмo свeт кoји нaс oкружyje, oнo штo сe нaлaзи спрeдa je видљивo и јaснo. Схoднo тoмe, oнo штo сe нaлaзи изa нaс ншje видљивo и пoзнaтo и мoжe прeдстaвљaти oпaснoст, јeр нaд oним штo нe видимo нeмaмo кoнтрoлу. Зaтo je пoтрeбнo бити дoдaтнo oпрeзaн, тј. имaти oчи и изa глaвe, нa пoтиљкy или лeђимa, кaкo би сe прeдупрeдилa oпaснoст и успoстaвилa кoнтрoлa, или сaмo дa би сe пeрципирaлo свe oнo штo пoсмaтрaчa oкружyje.

итaл. **avere l'occhio a qualcosa** ('имaти oкo нa нeчeмy') – oбрaтити пaжњy нa нeштo, држaти пoд кoнтрoлoм;

шп. **tener ojo a algo** ('имaти oкo нa нeчeмy') – глeдaти врлo пaжљивo, oбрaтити пaжњy, мoтрити;

срп. **имaти нa oкy нeштo** – пoмнo пaзити нa нeштo, мoтрити, кoнтрoлисaти.

Итaлијaнски и шпaнски фразeми мoгу сe oкaрaктeрисaти кaо aпсoлyтни прeвoдни eквивaлeнти бyдyћи дa oстварyјy истy јeзичкy рeaлизaцијy, имaјy истy сликy и знaчeњe, и нeзнaтнy вaријaцијy стрyктурнe прирoдe: јeдинa рaзликa измeђy итaлијaнскe и шпaнскe фразeолошкe јeдиницe oглeдa сe y yпoтрeби/изoстaнкy oдрeђeнoг члaнa. Српски фразeм, с другe стрaнe, прeдстaвљa сeмaнтички кoрeспoндeнт нaвeдeних идиoмa, aли je eвидeнтнa aсимeтријa y фoрмaлнoј стрyктyри, пa с њимa грaди oднoс пaрцијaлнe eквивaлeнцијe сa мoрфoсинтaксичким рaзликaмa. Пoрeд тoгa, српски фразeм спaдa y рeђe кoришћeнy јeдиницy. У шпaнскoм јeзикy сe синoнимнo кoристити јoш јeднa фразeолошкa јeдиницa: **tener los ojos en algo** ('имaти oчи нa нeчeмy') кoјy нa интрaлингвaлнoм плaнy oдликyje нeзнaтнa фoрмaлнa вaријaцијa.

итaл. **avere l'occhio a tutto** ('имaти oкo нa свeмy') – нe гyбити из видa ншjeдaн дeтaљ, бaвити сe рaзличитим ствaримa истoврeмeнo, свe кoнтрoлисaти;

шп. /

срп. /

Итaлијaнскa фразeолошкa јeдиницa нe прoнaлaзи oдгoвaрaјyћe пaрњaкe ни y шпaнскoм, ни y српскoм јeзикy. У трoјeзичнoм *Фразeолошкoм српскo-итaлијaнскo-фрaнцyскoм рeчникy* (Гoлoвић 2010: 48), прeвoд нaвeдeнoг итaлијaнскoг фразeмa глaси **глeдaти кaо тeтрeб**. Сa oвaквим прeвoдилaчким рeшeњeм нисмo сaглaсни јeр „тeтрeбoв пoглeд” yкaзyje нa зaљyбљeнy oсoбy, и нe имплицирa стaњe бyднoсти или кoнтрoлe. Oсим тoгa, y *Рeчникy српскoг јeзикa* Мaтицe српскe (2007: 1316) тeтрeбoм сe фигyрaтивнo дeнoтирa „глyпaк” или „бyдaлa”, пa би фразeолошкa јeдиницa **глeдaти кaо тeтрeб** рeaлизoвaлa знaчeњe: „глeдaти тyпo”, a нe „пaжљивo” и „кoнтрoлишyћи”. Итaлијaнски фразeм пoјaвљyje сe y јoш двe вaријaнтe: **avere occhi per tutto** ('имaти oчи зa

све') и **tenere un occhio a tutto** ('држати око на свему') које такође значе – не губити из вида ништа, држати све под контролом.

итал. **avere quattro occhi** ('имати четири ока') – добро пазити, бити на опрезу;

шп. **tener cuatro ojos** ('имати четири ока') – водити рачуна, предузети све мере предострожности, не допустити се заварати;

срп. **отворити четворе очи** – будно мотрити, бити нарочито обазрив.

Фразеолошке јединице италијанског и шпанског апсолутно су еквивалентне, док српски фразем у односу на њих показује парцијалну еквиваленцију са лексичким разликама. Међутим, сва три језика бележе више од једне варијанте за реализацију истог концепта, али ти варијантни облици нису и формално еквивалентни, па у италијанском фразеолошком фонду проналазимо: **avere cento occhi** ('имати сто очију'), у шпанском: **andar(se), ir (estar, mirar) con mucho ojo** ('ићи (бити, гледати) са много ока'), **andar(se), ir (estar, mirar) con cien ojos** ('ићи (бити, гледати) са сто очију'), **ir con mil ojos** ('ићи са хиљаду очију'), а у српском: **отворити сто очију**.

У фраземима сва три језика препознаје се транспоновање путем једног тропа – хиперболе (четири, сто, хиљаду очију) која указује на значај опреза и предузимања мера у критичним ситуацијама. Природно, свет се опажа с два ока, коришћењем бројева већих од два, постиже се већа експресивност идиома, али се истовремено даје посебан значај концепту пажње која се на сличан, хиперболичан начин лексикализује у три посматрана језика. Није неосновано претпоставити да фразеолошке јединице воде порекло од мита о Аргусу о коме је било речи раније у раду.

итал. **avere sott'occhio** ('имати испод ока') – држати под контролом, не губити из вида;

шп. /

срп. **узети под око** – пазити, контролисати, упорно мотрити, вребати.

Италијански и српски фразем граде однос парцијалне еквиваленције са лексичким разликама. Имају сличну слику, тј. на сличан илустративан начин испољавају исту семантичку реализацију. Дивергенција се огледа у употреби различитог глагола. Фразеолошке јединице оба језика су полисемичне. Италијанска конотира још два значења: 1) имати нешто на уму, сећати се и 2) моћи добро видети, имати близу, доступно, а српска – нанишанити на некога. Еквиваленција, макар и парцијална, изостала је у полисемији. У шпанском језику не постоји одговарајући фразеолошки еквивалент.

итал. **avere un occhio alla padella e uno (l'altro) al gatto** ('имати једно око на тигању и једно (друго) на мачку') – пазити истовремено на две ствари или особе које захтевају подједнак надзор;

иш. **tener un ojo a la sartén y otro a la gata** ('имати једно око на тигању а друго на мачки') – пазити истовремено на различите ствари;
срп. /

Италијански и шпански фразем одликује однос парцијалне еквиваленције са морфосинтаксичким разликама. Фраземи два језика лексички су и семантички конгруентни и користе исту слику са идентичном конотацијом. Једина дивергенција међу италијанским и шпанским фраземом огледа се у морфологији, тј. употреби различитог рода именице. У српском језику не постоји фразеологизам који би дочарао идеју о истовременом надзирању две или више ствари.

ишaл. **avere un occhio di qua e uno di là** ('имати једно око овде а једно тамо') – пазити истовремено на две ствари или особе;
иш. **tener un ojo a algo y otro a otra cosa** ('имати једно око на нечему а друго на другој ствари') – надзирати истовремено две ствари;
срп. /

Италијански и шпански фразем успостављају однос парцијалне еквиваленције са лексичким разликама. Реализују исто значење, имају исту синтаксичку структуру, а разлика се огледа у избору лексема. Српски фразеолошки фонд не нуди фразеолошку јединицу која би могла бити њихов еквивалент. Идеја гледања у различитим правцима присутна је у српским идиомима **једним оком гледа у Авалу, другим у Смедерево** и **једним оком гледа где иде, а другим одакле је дошао**. Њих не бележе речници, својствени су говорном језику и маркирани као изразито колоквијални. Семантичка реализација коју остварују није подударна са значењем италијанског и шпанског фразема, будући да српски фраземи именују разроку особу.

ишaл. **buttare un (l') occhio a** ('бацити око на') – надзирати, контролисати, пазити на некога или нешто;
иш. **echar un ojo a** ('бацити око на') – мотрити, надзирати, с времена на време погледати неку особу или ствар;
срп. **бацити око на** – контролисати, проверити, надзирати.

На интерлингвалном плану фраземи успостављају однос апсолутне преводне еквиваленције коју одликују конгруентност лексичких елемената и идентична морфосинтаксичка структура. Осим тога, три језика користе исту слику са истоветном конотативном вредношћу. Варијанта италијанског фразема гласи **dare un occhio a** ('дати око на') који такође остварује значење: „[П]азити на нешто или некога, на ограничен временски период и у одсуству оних који су за то одговорни или задужени”.

ишaл. **con occhio vigile** ('с будним, пажљивим оком') – с посебном пажњом и будношћу, пратећи шта се дешава и шта може да се догоди;

иш. **ојо авизор** ('око које бди, пази') – пажљиво, на опрезу, у будном ставу;
срп. **будним оком** – с појачаном пажњом, будно, опрезно.

Италијанску и српску фразеолошку јединицу одликује однос апсолутне еквиваленције, док шпански фразем у односу на њих показује парцијалну еквиваленцију са морфосинтаксичким разликама, па представља њихов значењски, али не и формални кореспондент. У основи сва три фразеологизма јавља се слична слика са аналогном конотативном вредношћу. Заједничка за три језика јесте и чињеница да се фраземи готово никада не употребљавају самостално. У италијанском се испред израза обично користе глаголи: *guardare* ('гледати'), *osservare* ('посматрати'), *seguire* ('пратити'), *sorvegliare* ('надгледати'), док шпанском најчешће претходе глаголи *estar* ('бити'), *ir* ('ићи'), *mantener* ('задржати'). Српска фразеолошка јединица најчешће колоцира уз глаголе *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*, *ићи*.

иш. **dormire con gli occhi aperti** ('спавати с отвореним очима') – бдети, бити стално будан, на опрезу;
иш. **dormir con los ojos abiertos** ('спавати с отвореним очима') – бдети, живети
опрезно како не би био изненађен или преварен;
срп. /

Фраземи италијанског и шпанског језика граде однос апсолутне преводне еквиваленције. Заједничка им је формална и семантичка структура, метафорична основа, као и денотативно и конотативно значење. С друге стране, у српском језику не постоји фразем који би представљао њихов адекватан еквивалент. У италијанском постоји обиље идиома који се користе као значењски синоними наведеног: **dormire con un occhio solo** ('спавати са само једним оком'), **dormire con un occhio solo come il gatto** ('спавати са само једним оком као мачак'), **dormire a occhi aperti** ('спавати отворених очију'). У шпанском језику на унутарјезичком нивоу, такође, проналазимо семантичке кореспонденте наведеног фразема: **dormir con un ojo abierto** ('спавати с отвореним оком'), **dormir con un ojo abierto y el otro cerrado** ('спавати с једним оком отвореним а другим затвореним').

иш. **dormire con gli occhi aperti come la lepre** ('спавати с отвореним очима као зец') – увек бити на опрезу како би се могло реаговати у сваком тренутку, живети у сталном страху;
иш. **dormir con los ojos abiertos como las liebres** ('спавати с отвореним очима као зечеви') – живети опрезно, бити увек напола будан;
срп. **спавати као зец** – бити увек пажљив и обазрив, спавати отворених очију како би се стално било на опрезу.

На интерлингвалном плану фраземи италијанског и шпанског језика успостављају однос парцијалне еквиваленције са морфосин-

таксичким разликама коју карактеришу међујезичка семантичка синонимија и подударност лексичких елемената. Једина разлика огледа се у морфологији, односно употреби различитог броја исте именице. Такође, два језика користе исту слику са истом конотацијом. Сличну слику користи и фразем српског језика, који у односу на наведене идиоме показује парцијалну еквиваленцију са морфосинтаксичким и лексичким разликама, јер га одликује морфосинтаксичка дивергенција и изостанак употребе соматског конституента. Заједничко пак за сва три језика јесте присуство зоонимске компоненте „зец”. Поређење потиче још из старог Египта, где се веровало да зечеви спавају отворених очију, те су стога били симбол опреза и будности. Данашња наука зна да зечеви спавају као и све остале животиње. Ради се о томе да су код зечева капци веома мали и не покривају цело око, па зато изгледа као да спавају напола отворених очију.

итал. **non perdere d'occhio** (‘не губити из ока’) – држати под сталном контролом, не губити из вида;

шп. **no perder de ojo** (‘не губити из ока’) – непрекидно бдети над неким или нечим, контролисати;

срп. **не (ис)пуштати с (из) ока (очију)** – пазити, вребати, непрестано проматрати и контролисати, пратити непрекидно погледом.

Италијанска и шпанска фразеолошка јединица граде однос апсолутне еквиваленције. Фразеологизми трију посматраних језика имају исто конотативно значење, сличну слику у основи и исту структуру, али српски фразем показује неку врсту лексичке варијације, па се може подвести под случај парцијалне еквиваленције са лексичким разликама у односу на друга два. Апсолутна интерлингвална еквиваленција се, међутим, уочава код фразеолошких јединица супротног значења: *итал.* **perdere d'occhio** (‘изгубити из ока’), *шп.* **perder de ojo** (‘изгубити из ока’) и *срп.* **(из)губити из ока (очију)**. Њихова семантичка реализација је истоветна: „не (моћи) видети више некога или нешто, изгубити из вида”, а за разлику од претходно наведених фразема који подразумевају да је пажња усмерена на предмет опажања, указују да се оно што се посматра губи из видокруга.

итал. **non staccare gli occhi di dosso** (‘не одвајати очи са’) – надзирати, пажљиво посматрати некога или нешто, не скидајући погледа ни на трен;

шп. **no quitar los ojos de (encima)** (‘не одвајати очи са’) – мотрити са посебном пажњом, надгледати некога или нешто не скидајући поглед ни на тренутак;

срп. **не одвајати очи са** – стално пратити, пазити, нетремице гледати, надгледати.

Фразеолошке јединице разматраних језика карактеришу конгруентне морфосинтаксичке структуре и изоморфни лексички елементи, дакле, граде однос апсолутне еквиваленције. Наведени фразеологизми

су вишезначни, односно поред надзора и мотрења изражавају и идеју допадања. У оба случаја показују савршену симетрију, тј. граде однос апсолутне еквиваленције у полисемији. У сва три језика постоје и семантички синоними наведених фразема. У италијанском: **non alzare gli occhi da** ('не подизати очи са'), **non levare gli occhi di dosso** ('не подизати очи са'), у шпанском: **no quitar ojo de** ('не одвајати око са'), **no apartar los ojos de** ('не склањати очи са'), **no despegar los ojos de** ('не одлепљивати очи са'), и српском: **не скидати ока (очију) са, не спуштати ока са, не откидати очи са, не скренути очи од**. Ипак, иако наведени шпански и српски фраземи представљају значењске синониме на интралингвалном плану, са становишта прагматике не деле иста дијатопска и дијахрона обележја.

ишл. **occhio a ...!** ('око на...!') – пази на...! узвик се користи да би се скренула нечија пажња, да се особа упозори на опасност и буде на опрезу;
шп. **iojo a ...!** ('око на...!') – пази на...! узвик се користи да би се неко упозорио;
срп. /

Италијански и шпански фразем представљају апсолутне еквиваленте, док у српском језику не постоји одговарајући соматизам који би се користио као узвик у сличном контексту. Италијански фразем је редуктована варијанта конструкције **occhio alla penna!** ('око на перо!'), чија је етимологија неизвесна. У језику морепловаца „реппа” је врх, шиљак једра, према чијем је кретању могуће контролисати ветар, како би се предвидели и избегли удари или промена смера. За стрелце, то је свако од пера постављених на реп стреле које је држе у жељеном смеру након што је одапета са лука, о чему је важно водити рачуна да би се постигао прецизан погодак (Кварту 1993: 339). Шпански фразем, такође, има неизвесно порекло. Претпоставља се да **iojo al parche!** ('око на закрпу!') потиче из војне терминологије. „Закрпа” је заправо била кожа бубња која одјекује када се у њу удара. Бубањ се користио да би се привукла пажња војника када би официри желели да им пренесу наредбу или током марширања, да не би промашили корак. У другом тумачењу израз се односио на бубањ у који је градски гласник ударао пре него што би изрекао свој проглас, како би привукао пажњу људи. Будући да сам узвик **iojo!** ('око!') значи „пажња!”, закрпа се можда односи на сам комад тканине или коже којим се покрива рањено или болесно око (Буитраго 2007: 512). У шпанском се користе још и сама лексема **iojo!** ('око!') или израз **imucho ojo!** ('много око!'), у истом значењу.

ишл. **seguire con l'occhio** ('пратити оком') – пратити погледом, гледати како се не би изгубио из вида, гледати неког док се удаљава;
шп. **seguir con los ojos** ('пратити очима') – пратити, пажљиво гледати;
срп. **пратити очима** – пажљиво гледати, пратити погледом, непрекидно држати поглед на некоме или нечему.

У oднoсу нa италијaнску фразеолошку јединицу шпанскa и српскa (мeђусoбнo апсолутнo еквивалентнe) успoстaвљaју oднoс парцијaлнe еквивалeнцијe сa мoрфoсинтaксичким рaзликaмa. Фразeми имaју исту синтaксичку структуру, исту слику, и истo знaчeњe, a рaзликују сe искључивo у мoрфoлoгији, тј. кoришћeњу oбликa јeдининe/мнoжинe лексемскe кoмпoнeнтe „oкo”. У италијaнскoм јeзику кoристe сe и слeдeћe фразеолошкe јединицe сa aнaлoгним знaчeњeм: **accompagnare con l'occhio** ('испратити oкoм') и **andare dietro con l'occhio** ('ићи изa oкoм').

итaл. **tenere d'occhio** ('држати oд oкa') – држати нeштo или нeкoгa пoд стaлним визуeлним нaдзoрoм, прoвeрaвaти;

шп. **tener de ojo** ('имaти (држати) oд oкa') – oсeтити нeпoвeрeњe прeмa нeкoм, бити сумњичaв, пoдoзрив;

срп. **држати нa oкy** – пoмнo пaзити нa нeкoгa (нeштo), кoнтрoлисaти, нaдзирaти.

Дoк сe италијaнски и српски фразeм рaзликују искључивo у упoтрeби прeдлoгa и стoгa грaдe oднoс парцијaлнe еквивалeнцијe сa мoрфoсинтaксичким рaзликaмa, шпански идиoм кoји нијe у учeстaлoј упoтрeби⁵, у лексичкoм и фoрмaлнoм смислу идeнтичaн јe с нaвeдeним италијaнским фразeмoм, aли нe прeдстaвљa њeгoв сeмaнтички еквивaлeнт, јeр нe знaчи „нaдзирaти, мoтрити”. Дaклe, рeч јe o привиднoј еквивaлeнцији, лaжним фразеолошким пријaтeљимa, тј. фразeмимa кoји oствaрују другaчију сeмaнтичку рeализaцију, упркoс кoнгруeнтнoсти нa свим oстaлим нивoимa.

итaл. **tenere gli occhi aperti** ('држати oчи oтвoрeнe') – нe прoпустити нијeдaн дeтaљ, вoдити рaчунa o oнoм штa сe дeшaвa кaкo би сe избeглa штeтa или нeпријaтнoст;

шп. **tener los ojos abiertos** ('имaти (држати) oчи oтвoрeнe') – пoмнo пaзити, бити oбaзрив, пoнaшaти сe изузeтнo oпрeзнo, кaкo нe би били прeвaрeни или изнeнaђeни;

срп. **држати oтвoрeнe oчи** – дoбрo припaзити, бити нa oпрeзу, вoдити рaчунa.

Нaвeдeнe фразеолошкe јединицe успoстaвљaју oднoс апсолутнe еквивалeнцијe и oствaрују истo знaчeњe кaо и фразeологизaм (дoбрo) **oтвoрити oчи**. Свa три јeзикa су пoсeбнo прoдуктивнa у ствaрaњу фразeмa кoји у oснoви имaју исту слику кaо и нaвeдeни. У италијaнскoм јeзику сe истoвeтнa сeмaнтичкa рeализaцијa пoстижe упoтрeбoм слeдeћих идиoмa: **tenere gli occhi ben aperti** ('држати oчи дoбрo oтвoрeнe') и **stare con gli occhi aperti** ('бити сa oтвoрeним oчимa'), у шпанскoм: **abrir el ojo** ('oтвoрити oкo'), **andar/ir con los ojos bien abiertos** ('ићи сa дoбрo oтвoрeним oчимa'), **andar/ ir (estar) con ojo** ('ићи (бити) с

5 Нaвoдe гa рeчницe: *Diccionario del español actual* (1999: 3282) и *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual* (2019) (<http://www.diccionariodile.es/diccionario#>).

оком'), **tener el ojo tan largo** ('имати тако дугачко око'), **despabilar(se) los ojos** ('разбудити (се) очи'), **avivar el ojo (los ojos)** ('оживети око (очи)'), или централноамерички **pelar el ojo** ('огулити око'), у српском: **имати отворене очи, широм отворити очи, имати оволике очи, гледати (посматрати) отворених очију, отворити (уперити) све очи**. Иако сви набројани фраземи реализују исто значење, разлика постоји у учесталости употребе, припадању формалном/колоквијалном регистру, регионалној или дијалекатској маркираности итд. па се са прагматичког аспекта могу посматрати као дијафреквенцијски, дијафазни, дијатопски, дијастратски и дијакултуролошки варијететни облици.

итал. **tenere sott'occhio** ('држати под оком') – имати контролу над неким или нечим, надзирати;

шп. **no perder de ojo (vista)** ('не губити из ока (вида)') – контролисати, надзирати, пажљиво проматрати;

срп. **држати на оку** – мотрити, надзирати.

Италијанска и српска фразеолошка јединица граде однос парцијалне еквиваленције са морфосинтаксичким разликама, а семантички су блиске са раније поменутих идиомима: **tenere d'occhio, avere sott'occhio**, односно **имати на оку** и **узети некога под око**. На унутарјезичком нивоу кореспонденте проналазимо и у српским фраземима: **бити под нечијим оком** или **бити пред очима некоме** који значе: „[П]од нечијим сталним надзором или присмотром”. Одговарајући значењски кореспондент италијанском и српском фразему био би шпански **no perder de ojo (vista)**. Шпанска фразеолошка јединица са друге две гради однос парцијалне еквиваленције са морфосинтаксичким и лексичким разликама. Дакле, фразеологизми трију језика имају аналогну семантичку реализацију, али се формална нееквиваленција огледа у коришћењу потврдног тј. одричног облика глагола, коришћењем другачије лексеме (глагола губити/држати), и (у варијанти са лексемом „вид”) лексичкој дивергенцији, односно супституцији лексеме другом, семантички блиском, готово синонимном лексемом која такође има фразеолошку вредност.

Тип еквиваленције међу фраземима приказан је у Табели бр. 1:

	АЕ	ПЕМР	ПЕЛР	ПЕМЛР	НЕ	ЛП		АЕ	ПЕМР	ПЕЛР	ПЕМЛР	НЕ	ЛП
	a occhi (ben) aperti							buttare un (l') occhio a					
шп.		.					шп.	.					
срп.	.						срп.	.					
	appena giri l'occhio							con occhio vigile					
шп.					.		шп.		.				
срп.			.				срп.	.					
	aprire (bene) gli occhi							dormire con gli occhi aperti					
шп.	.						шп.	.					
срп.	.						срп.					.	

avere gli occhi di Argo							dormire con gli occhi aperti come la lepre						
шп.	.						шп.	.					
срп.	.						срп.			.			
avere gli occhi dietro la testa							non perdere d'occhio						
шп.			.				шп.	.					
срп.			.				срп.			.			
avere l'occhio a qualcosa							non staccare gli occhi di dosso						
шп.	.						шп.	.					
срп.		.					срп.	.					
avere l'occhio a tutto							occhio a ...!						
шп.					.		шп.	.					
срп.					.		срп.					.	
avere quattro occhi							seguire con l'occhio						
шп.	.						шп.	.					
срп.			.				срп.	.					
avere sott'occhio							tenere d'occhio						
шп.					.		шп.						.
срп.			.				срп.		.				
avere un occhio alla padella e uno al gatto							tenere gli occhi aperti						
шп.		.					шп.	.					
срп.					.		срп.	.					
avere un occhio di qua e uno di là							tenere sott'occhio						
шп.			.				шп.			.			
срп.					.		срп.		.				

Табела бр. 1 – Тип еквиваленције између соматизама са компонентом „око” у италијанском, шпанском и српском језику

ЗАКЉУЧАК

У раду се бавимо анализом соматизама са компонентом „око” у италијанском, шпанском и српском језику. Имајући у виду чињеницу да соматски фразеологизми, а посебно они са компонентом „око” чине значајан део фразеолошког инвентара сва три језика, анализи су подвргнути само изабрани фраземи, они којима се изражавају пажња и опрез. Полазни језик био је италијански, а циљни шпански и српски.

У циљу доказивања хипотезе да ће два типолошки сродна језика (италијански и шпански) делити више заједничких фразеолошких карактеристика у односу на типолошки удаљени језик (српски), из општих и фразеолошких једнојезичних, двојезичних и тројезичних речника, као и из електронских извора ексцерпиран је корпус за истраживање. Методом интерлингвалне контрастивне анализе идентификоване су истости,

сличности и разлике са лексичког, семантичког и морфосинтаксичког аспекта, с циљем да се одреди тип еквиваленције на интерлингвалном нивоу.

Одређен је тип еквиваленције за 22 фразеолошке јединице са компонентом „око” у италијанском, 19 у шпанском и 17 у српском језику. У случајевима када су постојале семантички истоветне фразеолошке јединице које се могу посматрати као варијантни облици анализираних фразема, наведени су њихови примери у сва три језика, тако да је укупно анализирано 120 соматизама (38 италијанских, 48 шпанских и 34 српска).

Контрастирањем италијанских и шпанских фразеолошких јединица дошло се до закључка да између 10 фразема постоји однос апсолутне еквиваленције, 5 граде однос парцијалне еквиваленције са морфосинтаксичким разликама, 2 однос парцијалне еквиваленције са лексичким разликама, 1 однос парцијалне еквиваленције са морфосинтаксичким и лексичким разликама, нулта еквиваленција утврђена је између 3 фразема, а идентификован је и 1 лажни пријатељ. С друге стране, поређење италијанских и српских фразема дало је следеће резултате: 7 апсолутних еквивалената, 4 парцијална еквивалената са морфосинтаксичким разликама, 5 парцијалних еквивалената са лексичким разликама, 1 парцијални еквивалент са морфосинтаксичким и лексичким разликама, док је нулта еквиваленција забележена у 5 случајева, а лажних пријатеља није било.

У Табели бр. 2 резултат је изражен и процентуално:

италијански						
	АЕ	ПЕМР	ПЕЛР	ПЕМЛР	НЕ	ЛП
шпански	45,45%	22,73%	9,09%	4,55%	13,64%	4,55%
српски	31,82%	18,18%	22,73%	4,55%	22,73%	0,00%

Табела бр. 2 – Тип еквиваленције између соматизама са компонентом „око” у италијанском, шпанском и српском језику изражен у процентима

Уочава се да у шпанском и српском језику највећи проценат фразема гради однос апсолутне еквиваленције са италијанским кореспондентом, иако је тај проценат нижи у српском него у шпанском. Проценат случајева нулте еквиваленције је знатно већи између италијанског и српског, него између италијанског и шпанског језика. Уколико посматрамо управо апсолутне еквиваленте италијанског и шпанског, у поређењу са српским, као и однос нулте еквиваленције може се рећи да је доказана полазна хипотеза, тј. да генетски сродни језици деле више заједничких фразеолошких карактеристика. Ипак, укупан проценат парцијалних еквивалената знатно је виши између италијанског и српског, него између италијанског и шпанског. То се може објаснити чињеницом да соматска фразеологија, због универзалности начина на које

људско тело функционише, открива подударности и између језика који не припадају истој језичкој породици. Користећи сопствено тело људи су обављали различите радње, а онда називе делова тела повезивали с функцијом коју врше, да би их потом метафорички пресликали на различите појмове из свакодневног живота. Из тог разлога неки соматски фразеологизми имају јасну слику у семантичком талогу, јер се значење соматске компоненте није десемантизовало у потпуности. Такве фразе карактерише слаба идиоматичност, а присуство соматизма доприноси транспарентности фразеологизма и његовој семантичкој анализи. Људско тело, које је исто за све народе, не оставља превише простора за језичку варијацију. Постојање универзалних људских знања и асоцијација о деловима тела објашњава постојање соматизама исте или сличне структуре и значења у различитим језицима, а такође говори о блискости у начину доживљавања света различитих народа. Посреди је полигенеза, паралелан и међусобно независан настанак истих или сличних појава у различити језицима (Турк, Опашић 2008: 28), која се у случају соматске фразеологије јавља као резултат постојања универзалних метафора које су мотивисане општим и заједничким телесним искуством човека. С друге стране, премда човечије тело има исте функције у свим језицима, њихова симболика је културно одређена (Ковачевић 2012: 16–17), па се тиме објашњава постојање нултих еквивалената и лажних пријатеља на међујезичком нивоу.

Извори

- Аркес, Падоан 2020: R. Arqués, A. Padoan, *Il Grande dizionario di spagnolo*, Bologna: Zanichelli.
- Буйтраго 2007: A. Buitrago, *Diccionario de dichos y frases hechas*, Madrid: Editorial Espasa Calpe, S. A.
- Вујанић и др. 2007: М. Вујанић и др., *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Головић 2010: Б. Головић, *Фразеолошки српско-италијанско-француски речник*, Београд: Албатрос плус.
- Клајн 1996: I. Klajn, *Italijansko-srpski rečnik*, Beograd: Nolit.
- Кварту 1993: B. M. Quartu, *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano: Rizzoli Libri S. p. A.
- Лапучи 1993: C. Lapucci, *Il dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano: Garzanti.
- Лапучи 2007: C. Lapucci, *Dizionario dei proverbi italiani*, Milano: Mondadori DOC.
- Лурати 2001: O. Lurati, *Dizionario dei modi di dire*, Milano: Garzanti.
- Малдонадо Гонсалес 2006: S. Maldonado González (ed.), *Clave:diccionario de uso del español actual*, Madrid: SM.
- Молинер 2002: M. Moliner, *Diccionario de uso del español*, Madrid: Gredos.

Оташевић 2012: Ђ. Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј.

Пенадес Мартинес 2019: I. Penadés Martínez, *DiLEA*. <<https://www.diccionariodilea.es/diccionario#.>>. 10.02.2022.

Питано 1998: G. Pittàno, *Dizionario fraseologico delle parole equivalenti, analoghe e contrarie*, Bologna: Zanichelli editore S. p. A.

Питано 2009: G. Pittàno, *Frase fatta capo ha, Dizionario dei modi di dire, proverbi e locuzioni di italiano*, Bologna: Zanichelli.

Санчес 2001: A. Sánchez (ed.), *Gran diccionario de uso del español actual*, Madrid: SGEL.

Сање, Скепизи 2005: S. Sañé, G. Schepisi, *Il dizionario di Spagnolo. Dizionario Spagnolo-Italiano Italiano-Spagnolo*, Bologna: Zanichelli/Vox.

Севиља Муњос, Сурдо 2009: J. Sevilla Muñoz, M. Zurdo, *Refranero multilingüe*, Madrid: Instituto Cervantes.

Секо и др. 1999: M. Seco, et al., *Diccionario del español actual* (vol. II), Madrid: Aguilar.

Сорце 1997: P. Sorge, *I modi di dire della lingua italiana*, Roma: Newton.

Цингарели 2004: N. Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna: Zanichelli.

Литература

Гарсија-Пахе Санчес 2008: M. García-Page Sánchez, *Introducción a la Fraseología española. Estudio de las locuciones*, Barcelona: Anthropos.

Зафировић 2014: M. Zafirović, *Suze u nemačkoj i srpskoj frazeologiji*, Нови Сад, *Језици и културе у времену и простору*, III, Нови Сад, 135–140.

Касарес 1992: J. Casares, *Introducción a la lexicografía moderna*, Madrid: C. S. I. C.

Ковачевић 2012: B. Kovačević, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Корпас Пастор 1996: G. Corpas Pastor, *Manual de fraseología española*, Madrid: Gredos.

Корпас Пастор 2003: G. Corpas Pastor, *Acerca de la (in)traducibilidad de la fraseología*, у: G. Corpas Pastor (уред.), *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*, Madrid: Iberoamericana, 275–310.

Мељадо Бланко 2002: C. Mellado Blanco, *Grados de idiomatidad en fraseologismos del alemán y del español*, у: L. Iglesias Rábade, S. M^a. Doval Sánchez (уред.), *Studies in Contrastive Linguistics. Proceedings of the 2nd International Contrastive Linguistics Conference*, Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, 653–661.

Мршевић-Радовић 1987: Д. Мршевић-Радовић, *Фразеолошке глатолско-именичке синтагме у савременом српско-хрватском језику*, Београд: Филолошки факултет.

Николић 2021: A. Nikolić, *Kontrastivna i konceptualna analiza nemačkih i srpskih frazeologizama sa komponentom Tür/vrata*, Бања Лука: *Филолог*, 24, Бања Лука, 186–201.

Паскуал Лопес 2006: X. Pascual López, *Lo que veo, bien lo creo. La vista en la fraseología española de origen latino*, *Némesis. Revista de Humanidades*, 17.

Паезе 1988: A. Paese, *Body language, How to read others' thoughts by their gestures*, Oxford: University Printing House.

Ристић 2013: G. Ristić, *Somatizmi u nemačkoj i srpskoj frazeologiji (kontrastivna istraživanja)*, Doktorski rad, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.

Тривић 2013: A. Trivić, Correspondencia recíproca en la fraseología. Análisis contrastivo español-serbio, Timisoara: *Colindancias, Revista de la Red Regional de Hispanistas de Hungría, Rumanía y Serbia*, 4, Timisoara, 69–80.

Тривић 2015: А. Тривић, *Лексичко-семантичка анализа соматизма у фразеологији савременог шпанског и српског језика: контрaстивни иприсици*, Докторска дисертација, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Турк, Опашић 2008: M. Turk, M. Opašić, Supostavna raščlamba frazema, Rijeka: *Fluminensia*, 1, Rijeka: 19–31.

Финк-Арсовски 2016: Ž. Fink-Arsovski, Što čini razliku? (Tri novija frazeološka kalka u hrvatskom jeziku), у: Ž. Čelić, T. Fuderer, Tetyana (уред.), *Slavenska filologija. Prilozi jubileju prof. em. Milenku Popoviću*, Zagreb: FF press, 80–88.

Шеваље, Гербран 2018: J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Diccionario de los símbolos*, Barcelona: Titivillus.

Marija N. Vujović / CONTRASTIVE ANALYSIS OF SOMATIC IDIOMS CONTAINING THE LEXEME “EYE” IN THE ITALIAN, SPANISH AND SERBIAN LANGUAGE (SEMANTICAL FIELD ATTENTION/CAUTION)

Summary / This paper deals with the analysis of idioms containing the lexeme “eye” in the Italian, Spanish and Serbian languages. Since somatic idioms, especially those with the lexeme “eye”, represent a large part of the phraseological fund of three languages, only those idioms that express attention/caution were analyzed. Italian was the source language, whereas Spanish and Serbian are the target languages. The initial hypothesis was that two typologically related languages (Italian and Spanish) would share more common phraseological characteristics in comparison to typologically unrelated language (Serbian).

In order to prove the hypothesis from general and phraseological dictionaries, as well as from electronic sources, a research corpus was excerpted. Using the method of contrastive analysis, similarities and differences were identified from lexical, semantic and morphosyntactic aspects in order to establish the type of equivalence between the idioms at the interlingual level. The type of equivalence was determined for 22 idioms containing the lexeme “eye” in Italian, 19 in Spanish and 17 in Serbian. By contrasting the Italian and Spanish idioms, it can be concluded that there is absolute equivalence between 10 idioms, 5 of them form a relationship of partial equivalence with morphosyntactic differences, 2 a relationship of partial equivalence with lexical differences, 1 a relationship of partial equivalence with morphosyntactic and lexical differences, zero equivalence is established between 3 idioms, and 1 false friend is identified. On the other hand, the comparison of Italian and Serbian idioms gave the following results: 7 absolute equivalents, 4 partial equivalents with morphosyntactic differences, 5 partial equivalents with lexical differences, 1 partial equivalent with morphosyntactic and lexical differences, while zero equivalence was recorded in 5 cases, and there were no false friends. It can be seen that in both Spanish and Serbian, the highest percentage of idioms are absolute equivalents with their Italian correspondent, although that percentage is lower in Serbian than in Spanish.

Therefore, it can be concluded that the initial hypothesis has been proven, i.e. that typologically related languages share more common phraseological characteristics.

However, the number of partial equivalents between Italian and Serbian is very high. This can be explained by the fact that somatic idioms, due to the universality of bodily experience, reveal similarities between languages that do not belong to the same language family. The existence of universal human knowledge and associations about body parts explains the existence of somatisms that have the same or similar structure and meaning in different languages. On the other hand, although the human body has the same functions in all languages, their symbolism is culturally determined (Kovačević, 2012: 16-17), and that could explain the existence of zero equivalence and false friends at the interlingual level.

Keywords: eye, attention/caution, idiom, somatism, contrastive analysis, contrastive phraseology, equivalence, Italian, Spanish, Serbian

Примљен: 3. марта 2023.

Прихваћен за штампу маја 2023.